MORA ROMERO

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

fremsat den 13. marts 1997 *

1. Det præjudicielle spørgsmål, som Bundessozialgericht har anmodet Domstolen om at besvare i denne sag, kan sammenfattes på følgende måde: Kan sønnen af en spansk arbejdstager, som afgik ved døden i 1969 på grund af en arbejdsulykke, rejse krav om, at hans efterladtepension [egentlig: pension til børn, som har mistet begge forældre eller én af dem] forlænges ud over det fyldte 25. år for en periode af samme længde som den, hvorunder pensionen blev suspenderet, fordi han aftjente værnepligt i sit oprindelsesland, og om at få pensionen forlænget på samme betingelser som gælder, når den medlemsstat, hvem ydelsen påhviler, forlænger perioden for tyske værnepligtige?

2. Spørgsmålet er opstået under en tvist ved Bundessozialgericht mellem Mora Romero, som er sagsøger og revisionsindstævnt (herefter »sagsøgeren«) og Landesversicherungsanstalt Rheinprovinz, som er den sagsøgte socialsikringsinstitution og revisionsappellant (herefter »den sagsøgte institution«).

3. Som den nationale ret har anført i sin beskrivelse af de faktiske omstændigheder i forelæggelseskendelsen, er sagsøgeren, som er født den 16. februar 1965, spansk statsborger og bosat i Spanien. På grund af faderens død, der indtraf i 1969 som følge af en arbejdsulykke, han blev ramt af, da han arbejdede i Tyskland, udbetalte den sagsøgte institution Romero en efterladtepension, indtil han blev indkaldt til militærtjeneste den 30. november 1987.

Sagsøgeren fik ikke udbetalt efterladtepension inden for det år, hvorunder han aftjente værnepligt i den spanske hær. Udbetalingen blev genoptaget den 1. december 1988, fordi sagsøgeren på ny kom under skole- eller erhvervsuddannelse. Ved afgørelse af 6. marts 1990 meddelte den sagsøgte institution Romero, at hans ret til efterladtepension ophørte endeligt den 1. marts 1990, idet han var fyldt 25 år.

4. Ifølge § 1267, stk. 1, andet afsnit, i Reichsversicherungsordnung (herefter »RVO«) fortsætter et barn, som har mistet én eller begge forældre, og som er under skole- eller erhvervsuddannelse, med at få udbetalt efterladtepension, dog højst indtil det fyldte 25. år.

* Originalsprog: spansk.

Ifølge samme bestemmelses tredje afsnit udbetales efterladtepensionen også efter det fyldte 25. år, såfremt den pågældendes skole- eller erhvervsuddannelse afbrydes eller forsinkes på grund af den unges aftjening af lovbestemt værnepligt eller tjeneste, som træder i stedet herfor, for en periode af samme længde som værnepligten.

5. Den forelæggende ret har forklaret i forelæggelseskendelsen, at en efterladtepension i første omgang suspenderes for de efterladte børn, som ved indkaldelsen til militærtjeneste allerede er fyldt 18 år, fordi de ikke længere er under skole- eller erhvervsuddannelse, men på ny udbetales efter det fyldte 25. år, såfremt de igen kommer under uddannelse. Pensionsydelsen forlænges for en periode af samme længde som militærtjenesten. Den forelæggende ret fortolker denne bestemmelse på den måde, at den udelukkende vedrører værnepligt aftjent i den tyske hær.

6. Efter at Romero forgæves havde indgivet klage over den sagsøgte institutions afgørelse af 6. marts 1990, anlagde han sag ved Sozialgericht Düsseldorf, hvor han imidlertid heller ikke fik medhold. Han appellerede derefter til Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen, som tog hans påstand til følge og tilpligtede den sagsøgte institution at udbetale ham efterladtepension for perioden mellem den 1. marts 1990 og den 28. februar 1991. I dommen fastslog appelinstansen, at RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit, henset til forbuddet mod forskelsbehandling i EF-traktatens artikel 6 måtte fortolkes således, at værnepligt i henhold til lovgivningen i de øvrige af Fællesskabets medlemsstater måtte ligestilles med værnepligt aftjent i henhold til tysk lov. Da sagsøgeren havde aftjent sin værnepligt i henhold til spansk lovgivning, fandt retten, at hans erhvervsuddannelse var blevet forsinket på grund af aftjening af værnepligt i den betydning, som er forudsat i RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit.

7. Den sagsøgte institution indgav derpå kassationsanke mod denne dom ved Bundessozialgericht, hvorunder den gjorde gældende, at værnepligt, som er aftjent i en fremmed hær, efter Bundessozialgericht's praksis kun kan ligestilles med værnepligt, der er aftjent i henhold til tysk lov, såfremt den udenlandske værnepligt er aftjent i stedet for den nationale. Den sagsøgte institution tilføjede, at loven sikrer en kompensation til personer, som aftjener den værnepligt, staten pålægger dem, og at det volder problemer at fastslå, hvilken værnepligt i de øvrige medlemsstater der må anses for ligestillet med den tyske, da værnepligten har forskellig længde i de enkelte medlemsstater. Af disse grunde kan det efter den sagsøgte institutions opfattelse ikke anses for at være i strid med traktatens artikel 6, at der gælder forskellige vilkår for en forlængelse af efterladtepensionen afhængig af, om modtageren har aftjent værnepligt i Spanien eller i Tyskland.

8. Bundessozialgericht udsatte sagen og forelagde Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 6, 48 og 51 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab og artikel 7 i Rådets forordning (EØF) nr. 1612/68 [1] om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet fortolkes således, at lovgiver i en medlemsstat hvad angår muligheden for at forlænge perioden for udbetaling af pension til børn, der har mistet én eller begge forældre, ud over det 25. år, kan begrænse denne mulighed til personer, hvis uddannelse er blevet forsinket, fordi de har aftjent værnepligt i henhold til den pågældende medlemsstats egen lovgivning?«

9. Traktatens artikel 6, stk. 1, bestemmer således:

»Inden for denne traktats anvendelsesområde og med forbehold af denne særlige bestemmelse er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt« [2].

10. Ligebehandlingsprincippets gyldighed for arbejdskraftens frie bevægelighed er fastslået i EF-traktatens artikel 48:

»1. ...

2. [Arbejdskraftens frie bevægelighed] forudsætter afskaffelse af enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af medlemsstaternes arbejdstagere, for så vidt angår beskæftigelse, aflønning og øvrige arbejdsvilkår.

3. ...«

11. EF-traktatens artikel 51, som indeholder en forpligtelse for Rådet til at vedtage de foranstaltninger vedrørende social tryghed, der er nødvendige for at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed, bestemmer:

»På forslag af Kommissionen vedtager Rådet med enstemmighed de foranstaltninger vedrørende social tryghed, der er nødvendige for at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed, især ved at indføre en ordning, som

1 — Forordning af 15.10.1968, EFT 1968 II, s. 467.

2 — Denne bestemmelse var indeholdt i EØF-traktatens artikel 7, før traktaten om Den Europæiske Union trådte i kraft.

gør det muligt at sikre vandrende arbejdstagere og deres ydelsesberettigede pårørende:

a) sammenlægning af alle tidsrum, der i de forskellige nationale lovgivninger tages i betragtning med henblik på at indrømme og opretholde retten til ydelser og på beregning af disse

b) betaling af ydelser til personer, der bor inden for medlemsstaternes områder.«

12. Artikel 7 i forordning nr. 1612/68 indeholder følgende bestemmelse:

»1. En arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat, må ikke på grund af sin nationalitet behandles anderledes på de øvrige medlemsstaters område end indenlandske arbejdstagere med hensyn til beskæftigelses- og arbejdsvilkår, navnlig for så vidt angår aflønning, afskedigelse og, i tilfælde af arbejdsløshed, genoptagelse af beskæftigelse i faget eller genansættelse.

2. Arbejdstageren nyder samme sociale og skattemæssige fordele som indenlandske arbejdstagere.

3. ...«

13. Artikel 2 i Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet, som ændret og ajourført ved Rådets forordning (EØF) nr. 2001/83 af 2. juni 1983 [3] (herefter »forordning nr. 1408/71«) definerer forordningens personelle anvendelsesområde på følgende måde:

»1. Denne forordning finder anvendelse på arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, som er eller har været omfattet af lovgivningen i én eller flere medlemsstater, og som er statsborgere i en af disse stater eller er statsløse eller flygtninge bosat på en medlemsstats område, samt på deres familiemedlemmer og efterladte.

2. Denne forordning finder endvidere anvendelse på efterladte eller arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, som har været omfattet af lovgivningen i en eller flere medlemsstater, uanset disse arbejdstageres og selvstændige erhvervsdrivendes nationalitet, såfremt deres efterladte er statsborgere i en medlemsstat eller er statsløse eller flygtninge bosat på en medlemsstats område.

3. ...«

3 — EFT L 230, s. 6.

14. Ifølge samme forordnings artikel 3 har

»1. Personer, der er bosat på en medlemsstats område, og som er omfattet af denne forordning ... de samme pligter og rettigheder i henhold til en medlemsstats lovgivning som denne medlemsstats egne statsborgere, medmindre andet følger af særlige bestemmelser i denne forordning.

2. ...«

15. Det materielle anvendelsesområde for forordning nr. 1408/71 er defineret i artikel 4, som bestemmer følgende:

»1. Denne forordning finder anvendelse på enhver lovgivning om sociale sikringsgrene, der vedrører:

...

d) ydelser til efterladte

...«

16. I overensstemmelse med artikel 5 i forordning nr. 1408/71 — hvorefter medlemsstaterne er forpligtet til at angive forordningens anvendelsesområde i en erklæring, hvori de skal angive den lovgivning og de ordninger, der omfattes af artikel 4, stk. 1 og 2, hvilken erklæring de skal tilsende formanden for Rådet, og som offentliggøres i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* — har Forbundsrepublikken Tyskland i den herom afgivne erklæring meddelt, at de ydelser, som tildeles i medfør af RVO, er pensioner eller renter til børn, der har mistet én eller begge forældre, i den betydning, hvori udtrykket er anvendt i forordningens artikel 78, der indeholder reglerne om ydelser til efterladte børn [4].

17. Bundessozialgericht har i sin gennemgang af spørgsmålet anført, at fortolkningsproblemet i det væsentlige drejer sig om, hvilke følger der skal drages af forbuddet mod forskelsbehandling i traktatens artikel 6. Efter dens opfattelse taler visse grunde til støtte for den sagsøgte institutions argument om, at princippet om arbejdstagerens frie bevægelighed ikke nødvendigvis medfører, at RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit, skal anvendes udvidende på værnepligt i andre medlemsstater.

Efter rettens opfattelse ville denne nationale forskrift kun indskrænke den frie bevæge-

4 — Ajourføring af de erklæringer fra medlemsstaterne, der er omhandlet i artikel 5 i forordning (EØF) nr. 1408/71 (EFT 1980 C 139, s. 1). Forbundsrepublikken Tyskland har siden hen foretaget yderligere ændringer i sin erklæring (EFT 1983 C 351, s. 1).

lighed for vandrende arbejdstagere, hvis det forringede efterladtepensionen, at de forsikrede eller deres børn gjorde brug af deres ret til fri bevægelighed, hvilket ikke synes at være tilfældet, da der ikke er påvist at være sket en sådan forringelse.

Desuden er den tyske pensionsforsikring ikke blot en bidragsfinansieret, gensidig ordning for sikring mod risici i arbejdslivet, da den også benyttes som middel til at yde kompensation for de ulemper, der påføres de pågældende under visse særlige omstændigheder. Når ordningen er udformet på denne måde, må det efter Bundessozialgericht's opfattelse antages, at tildelingen af en efterladtepension ud over det fyldte 25. år til fordel for personer, som har aftjent værnepligt, ikke er nogen pensionsforsikringsydelse, men en godtgørelse, hvormed den tyske lovgiver ønsker at kompensere for de ulemper, som påføres de værnepligtige ved militærtjenesten eller ved tjeneste, som træder i stedet herfor, og som blot tildeles via pensionsforsikringen.

18. Der er afgivet såvel skriftlige indlæg inden for den i artikel 20 i EF-Domstolens statut fastsatte frist som mundtlige indlæg af sagsøgeren i hovedsagen, den franske og spanske regering samt Kommissionen.

19. Sagsøgeren har gjort gældende, at hvis RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit, skulle fortolkes således, at den kun omfattede værnepligt aftjent i Tyskland, ville statsborgerne i de øvrige medlemsstater blive forskelsbehandlet, da det efter tysk lov kun er tyske statsborger, der kan aftjene værnepligt i Tyskland. Efter Romero's opfattelse kan en sådan forskelsbehandling ikke retfærdiggøres.

Han foreslår derfor, at Bundessozialgericht's spørgsmål besvares benægtende.

20. Den franske regering har gjort gældende, at hovedparten af de fællesskabsbestemmelser, som den nationale ret har anmodet om en fortolkning af, ikke finder umiddelbar anvendelse på de faktiske omstændigheder, der er beskrevet i forelæggelseskendelsen. Den foreslår, at Domstolens behandling af det præjudicielle spørgsmål begrænses til, om de tyske myndigheders nægtelse af at fortsætte med at udbetale efterladtepensionen til Romero mellem den 1. marts 1990 og den 28. februar 1991 er en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet i strid med artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 1408/71.

Regeringen finder det paradoksalt, at den sagsøgte institution i forbindelse med den midlertidige suspension af efterladtepensionens udbetaling ligestiller værnepligt aftjent i en anden medlemsstats hær med værnepligt aftjent i Tyskland, men nægter at foretage samme ligestilling i forbindelse med udbeta-

ling af en pensionsydelse ud over det fyldte 25. år for en periode af samme længde som den, hvorunder ydelsen var suspenderet. Da kun tyske statsborgere er undergivet værnepligt i henhold til tysk lovgivning, udgør denne nægtelse en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet.

Den franske regering tilføjer, at hvis bestemmelserne i forordning nr. 1408/71 finder anvendelse på de omstændigheder, som er beskrevet af den forelæggende ret, og hvis det er muligt at besvare spørgsmålet på grundlag af disse bestemmelser, er det overflødigt at undersøge, om også bestemmelserne i forordning nr. 1612/68 fører til samme resultat. Regeringen foreslår, at det præjudicielle spørgsmål besvares således, at det forbud mod forskelsbehandling, som er indført ved forordning nr. 1408/71 hvad angår retten til sociale ydelser, forpligter lovgiver i en medlemsstat til at forlænge udbetalingen af en efterladtepension ud over det fyldte 25. år, når modtagerne af en sådan pension har måttet forlænge deres uddannelse ud over dette tidspunkt, fordi de har måttet aftjene værnepligt i henhold til lovgivningen i den medlemsstat, hvor de er statsborgere.

21. Kongeriget Spanien finder, at den fortolkning, som den forelæggende ret har foreslået, er uacceptabel, når henses til traktatens artikel 6, 48 og 51, artikel 7 i forordning nr. 1612/68 og navnlig bestemmelserne i forordning nr. 1408/71.

Kongeriget Spanien anfører til støtte herfor, at man må afvise ethvert forsøg på at betragte forlængelsen af efterladtepensionen som en økonomisk kompensation for ulemper ved aftjening af værnepligt, da den herom af lovgiver vedtagne bestemmelse er vedtaget for at gøre det muligt for dem, som aftjener værnepligt, at følge en uddannelse for en periode af samme længde, som ikke-værnepligtige har haft til deres rådighed. I så henseende pålægges efterladte, der aftjener værnepligt i Tyskland, samme ulemper som efterladte, der aftjener værnepligt i en anden medlemsstat, da begge forsinkes i deres uddannelse på grund af militærtjenesten. Kongeriget Spanien tilføjer, at hvis efterladtepensionen, som anført af den nationale ret, havde karakter af en kompensationsydelse, ville den blive tildelt alle, som aftjener værnepligt i Tyskland, og ikke blot den del af de tyske værnepligtige, som er efterladte, og som udgør en ubetydelig del af samtlige tyske værnepligtige.

Af disse grunde konkluderer den spanske regering, at efterladtepensionen er en social sikringsydelse, og at det i forhold til de pensionsmodtagere fra andre medlemsstater, som er undergivet den tyske socialsikringsordning, er en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet at begrænse ydelsen til de pensionsmodtagere, som indkaldes til militærtjeneste i Tyskland. Regeringen foreslår derfor, at det præjudicielle spørgsmål besvares benægtende.

22. Kommissionen har indledningsvis gjort gældende, at sagsøgeren på intet tidspunkt har været et »familiemedlem til en arbejdstager« i fællesskabsrettens forstand, da hans

far — som må forudsættes at have været spansk statsborger — afgik ved døden i 1969, dvs. adskillige år før Kongeriget Spanien tiltrådte Fællesskabet, og da der ikke findes nogen bestemmelse i akten vedrørende Kongeriget Spaniens tiltrædelse af Fællesskabet [5], som ligestiller en beskæftigelse, der blev udøvet af en spansk statsborger, før hans land tiltrådte Fællesskabet, med en beskæftigelse, som en statsborger fra en af medlemsstaterne udøver i overensstemmelse med fællesskabsrettens bestemmelser vedrørende arbejdskraftens frie bevægelighed. Følgelig kan forordning nr. 1612/68 ikke efter Kommissionens opfattelse finde anvendelse i denne sag.

Ifølge Kommissionen bør det præjudicielle spørgsmål besvares på grundlag af bestemmelserne i forordning nr. 1408/71, som i henhold til samme forordnings artikel 94 finder anvendelse, selv om den begivenhed, der giver ret til ydelsen, fandt sted, før retten til fri bevægelighed blev stiftet. Sagsøgeren i hovedsagen er efter Kommissionens opfattelse omfattet af forordningens personelle anvendelsesområde, da han er overlevende til en arbejdstager, og da den efterladtepension, som han fik tildelt i Tyskland, bør anses for en ydelse, der er omfattet af forordningens materielle anvendelsesområde.

Kommissionen henviser til, at der ifølge artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, gælder et ligebehandlingsprincip inden for forordningens anvendelsesområde. Den omstændighed, at de efterladte, der får forlænget pensionen ud over det fyldte 25. år, fordi de har afbrudt eller forsinket deres uddannelse på grund af værnepligt, som hovedregel er tyske statsborgere, ændrer intet herved. Den omtvistede bestemmelse medfører alene, at retten til efterladtepensionen forlænges ud over det fyldte 25. år for en periode af samme længde som den periode, hvorunder pensionens udbetaling er blevet suspenderet. Hermed stiftes der ikke en ny ret, men den allerede bestående ret forskydes blot. Desuden sondrer den tyske institution ikke mellem det tilfælde, hvor værnepligten aftjenes i henhold til national lov eller i henhold til en anden medlemsstats lov, når den suspenderer udbetalingen af efterladtepensionen, fordi pensionsmodtageren indkaldes til militærtjeneste, men sondrer derimod mellem disse to situationer ved forlængelsen af udbetalingen af pensionen ud over maksimumsalderen.

Også Kommissionen foreslår, at det præjudicielle spørgsmål besvares benægtende.

23. Jeg vil gerne begynde min gennemgang af sagen med at fastslå, hvilke fællesskabsbestemmelser sagen må afgøres på grundlag af, da hovedparten af de bestemmelser, som Bundessozialgericht ønsker en fortolkning af, ikke efter min opfattelse finder anvendelse på de i forelæggelseskendelsen beskrevne omstændigheder.

5 — EFT 1985 L 302, s. 23.

24. Hvad angår traktatens artikel 6, som forbyder enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, følger Domstolen en helt fast praksis, hvorefter forbuddet kun anvendes selvstændigt på forhold omfattet af fællesskabsretten, for hvilke traktaten ikke indeholder særlige bestemmelser om forbud mod forskelsbehandling [6].

Hvad angår arbejdskraftens frie bevægelighed er forbuddet mod forskelsbehandling blevet anvendt og konkretiseret ved traktatens artikel 48. Artikel 3 i forordning nr. 1408/71, som Rådet har vedtaget i medfør af sin forpligtelse efter traktatens artikel 51 til at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed, fastslår samme forbud inden for området for social sikring [7].

Det er derfor ikke nødvendigt at henvise særskilt til traktatens artikel 6 i denne sag.

25. Hvad angår traktatens artikel 48 og artikel 7 i forordning nr. 1612/68 mener jeg at måtte slutte af den beskrivelse, som den nationale ret har givet af de faktiske omstændigheder i forelæggelseskendelsen, at sagsøgeren ikke opfylder betingelserne for at kunne anses for en »arbejdstager« efter fællesskabsretten, da han er spansk statsborger, var bosat i Spanien — hvor han studerede — og da det ikke fremgår, at han forud herfor var rejst til en anden medlemsstat for at tage lønnet beskæftigelse. Han opfylder heller ikke betingelserne for at kunne anses for et »familiemedlem til en arbejdstager« i fællesskabsrettens forstand, da hans far afgik ved døden, før Kongeriget Spanien tiltrådte Fællesskabet.

Hvad angår dette spørgsmål har Domstolen i Tsiotras-sagen [8] fastslået, at en statsborger fra en medlemsstat ikke kan påberåbe sig bestemmelserne vedrørende arbejdskraftens frie bevægelighed, hvis han ikke på dette tidspunkt, da hans land tiltrådte Fællesskabet, eller på et senere tidspunkt havde eller havde haft lønnet beskæftigelse i værtsmedlemsstaten.

Sagsøgeren kan derfor ikke gøre krav på de rettigheder, som arbejdstagere og disses familiemedlemmer har efter traktatens artikel 48 og bestemmelserne i forordning nr. 1612/68.

26. Sagsøgeren modtager en efterladtepension i Tyskland, som han har fået tildelt, fordi hans far, som var spansk statsborger, var tilsluttet den tyske socialsikringsordning

6 — Dom af 23.2.1994, sag C-419/92, Scholz, Sml. I, s. 505, præmis 6, og af 29.2.1996, sag C-193/94, Skanavi og Chrysanthakopoulos, Sml. I, s. 929, præmis 20.

7 — Dom af 28.6.1978, sag 1/78, Kenny, Sml. s. 1489, præmis 9, 10 og 11.

8 — Dom af 26.5.1993, sag C-171/91, Sml. I, s. 2925.

på det tidspunkt, da han afgik ved døden i 1969. Der foreligger derfor en situation, som er forudset i og reguleret af forordning nr. 1408/71, således som jeg skal påvise i det følgende.

For det første bestemmer artikel 2, stk. 2, i forordning nr. 1408/71, at forordningen finder anvendelse på efterladte efter arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, som har været omfattet af lovgivningen i én eller flere medlemsstater, uanset disse arbejdstageres eller selvstændige erhvervsdrivendes nationalitet, såfremt den efterladte er statsborger i en medlemsstat. Forordningen finder derfor anvendelse på sagsøgeren i kraft af denne bestemmelse.

For det andet opfylder Romero's familiemæssige situation betingelserne i forordningens artikel 1, litra g), hvori udtrykket »efterladt« er defineret som enhver person, der i den lovgivning, hvorefter ydelserne tilkendes, betegnes eller anerkendes som efterladt. Følgelig er Romero en efterladt i denne bestemmelses forstand, da han modtager en efterladtepension, han har fået tilkendt i medfør af den tyske lovgivning om social sikring.

Endelig falder den efterladtepension, som Romero modtog i Tyskland, ubestrideligt ind under forordningens materielle anvendelsesområde, da ydelser til efterladte er opregnet blandt de ydelser, som nævnes i artikel 4, stk. 1. Desuden har den tyske regering i den erklæring, som den har afgivet i henhold til artikel 5, angivet, at de pensioner eller renter, som er omhandlet i RVO — dvs. den lov, hvorefter sagsøgeren har fået tilkendt efterladtepension — er ydelser i forordningens artikel 78's forstand. Domstolen har i så henseende fastslået, at det forhold, at en medlemsstat har nævnt visse nationale love eller administrativt fastsatte bestemmelser i den erklæring, som er meddelt og offentliggjort i medfør af artikel 5 i forordning nr. 1408/71, indebærer, at de ydelser, som er omhandlet i disse bestemmelser, er sociale sikringsydelser i forordningens forstand [9].

27. Efter således at have påvist, at Romero er omfattet af det personelle anvendelsesområde for forordning nr. 1408/71, at han må anses for en »efterladt« i forordningens forstand, og at den efterladtepension, som han fik udbetalt af den kompetente tyske institution, henhørte under forordningens materielle anvendelsesområde, står tilbage at undersøge, om de nødvendige betingelser er opfyldt for, at Romero kan påberåbe sig forordningens artikel 3, stk. 1.

28. Efter denne bestemmelse har personer, der er bosat på en medlemsstats område, og som er omfattet af forordningen, de samme pligter og rettigheder i henhold til en medlemsstats lovgivning som denne medlemsstats egne statsborgere, medmindre andet

9 — Dom af 12.7.1979, sag 237/78, Toia, Sml. s. 2645, præmis 8, og af 11.6.1991, sag C-251/89, Athanasopoulos m.fl., Sml. I, s. 2797, præmis 28.

følger af særlige bestemmelser i forordningen.

Domstolen har ved fortolkningen af denne bestemmelse fastslået, at »enhver fravigelse af ligebehandlingsprincippet i henhold til en af de bestemmelser i forordningen, som der henvises til i artikel 3, stk. 1, under alle omstændigheder skal være objektivt begrundet, da det grundlæggende forbud mod forskelsbehandling i artikel 3, stk. 1, på området for social sikring ellers ville miste sit indhold« [10].

29. Jeg skal i denne forbindelse bemærke, at forordning nr. 1408/71, og nærmere betegnet kapitel 8 (som vedrører ydelser til børn, der forsørges af pensionister eller af rentemodtagere, samt til børn, der har mistet begge forældre eller en af dem) i forordningens afsnit III — der indeholder særlige bestemmelser om de enkelte arter af ydelser — ikke indeholder nogen bestemmelse, som udelukker, at artikel 3, stk. 1, kan anvendes på et krav om tilkendelse og udbetaling af en efterladtepension. Heraf slutter jeg, at Romero kan rejse krav om, at den tyske socialsikringsinstitution, som har ydet ham efterladtepension, udbetaler ham den på samme betingelser, hvorefter den udbetaler efterladtepension til tyske statsborgere.

10 — Dom af 30.4.1996, sag C-308/93, Cabanis-Issarte, Sml. I, s. 2097, præmis 26.

30. Jeg skal herefter undersøge, om den sagsøgte institution ved anvendelsen af den omtvistede retsforskrift, altså RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit, har overholdt ligebehandlingsprincippet. Efter denne forskrift kan efterladtepensionen forlænges ud over det fyldte 25. år for en periode af samme længde som værnepligten, såfremt pensionsmodtagerens skole- eller erhvervsuddannelse afbrydes eller forsinkes på grund af dennes aftjening af lovbestemt værnepligt eller tjeneste, som træder i stedet herfor. Den sagsøgte institution har som tidligere nævnt afslået at forlænge Romero's efterladtepension. Jeg skal i denne forbindelse bemærke, at Bundessozialgericht i forelæggelseskendelsen har erklæret, at den nævnte retsforskrift ifølge Bundessozialgericht's egen praksis kun omfatter værnepligt aftjent i den tyske hær.

31. Der er tre situationer, hvor RVO's § 1267, stk. 1, andet og tredje afsnit, kan finde anvendelse afhængig af, om pensionsmodtageren er undergivet værnepligt og i hvilken stat, denne påhviler ham. Disse tre situationer er følgende:

— Efterladtepensionen tildeles højst pensionsmodtageren indtil det fyldte 25. år, hvis den pågældende er under skole- eller erhvervsuddannelse og uden hensyn til hans nationalitet. Dette vil være tilfældet for kvindelige og mandlige efterladte, som ikke er værnepligtige, eller som er fritaget herfor.

— Hvis den efterladte er nødt til at afbryde sine studier eller sin erhvervsuddannelse på grund af værnepligten, suspenderer den tyske sagsøgte institution udbetalingen af efterladtepensionen, så længe militærtjenesten varer. Ved suspensionen ligestilles værnepligt aftjent i en anden medlemsstat med værnepligt aftjent i den tyske hær.

— Hvis pensionsmodtagerens uddannelse afbrydes eller forsinkes på grund af værnepligten, forlænges efterladtepensionen ud over det fyldte 25. år for en periode af samme længde som militærtjenesten. Pensionsydelsen forlænges dog kun til efterladte, som har aftjent værnepligt i henhold til tysk lov.

32. I forelæggelseskendelsen har Bundessozialgericht omtalt de pågældende reglers formål og anført, at bestemmelsen i RVO's § 1267, stk. 1, tredje afsnit, indgår som led i en ordning, hvorved den tyske lovgiver ønsker at kompensere for de ulemper, der påføres værnepligtige på grund af den militærtjeneste, som de er forpligtet til at udføre efter tysk lovgivning. Bundessozialgericht har i den forbindelse anført, at aldersgrænsen for udbetalingen af efterladtepension gælder såvel for de personer, der på grund af deres egne forhold ikke har gennemført deres uddannelse hurtigt nok, som for dem, der på grund af genvordigheder, forringet helbred, tvangsmæssige foranstaltninger eller forpligtelser i øvrigt forhindres i at påbegynde eller gennemføre deres uddannelse rettidigt, og at pensionsydelsen kun kan udbetales ud over maksimumsalderen, når afbrydelsen eller forsinkelsen skyldes aftjening af værnepligt.

33. Jeg er ikke enig heri, da jeg mener, at man ikke kan fortolke andet og tredje afsnit af stk. 1 i RVO's § 1267 uafhængig af hinanden.

Uanset hvilket synspunkt man indtager, vedrører den omhandlede bestemmelse nemlig retten til efterladtepension, der udgør et led i den tyske pensionsforsikring. Denne pension mister ikke sin karakter af en efterladtepension, fordi udbetalingen heraf afbrydes i den periode, hvorunder pensionsmodtageren aftjener værnepligt, og genoptages, når han udskrives, eller fordi retten til efterladtepension forlænges ud over aldersgrænsen på det fyldte 25. år for en periode af samme længde som værnepligten, hvis pensionsmodtageren fortsætter sin uddannelse ud over denne aldersgrænse. Efter min opfattelse er der tale om en forskudt udbetaling af den samme ydelse og ikke om en ny ydelse, som har karakter af en godtgørelse.

34. Desuden er ifølge artikel 4, stk. 4, i forordning nr. 1408/71 kun offentlig social og sundhedsmæssig forsorg og ordninger til fordel for ofre for krig eller dens følger eller

særlige ordninger for tjenestemænd og dermed ligestillede personer udelukket fra forordningens anvendelsesområde.

Den her i sagen omhandlede efterladtepension, som er omfattet af en medlemsstats sociale sikringsordning, henhører ikke under nogen af disse ordninger, selv om udbetalingen heraf delvis forskydes ud over det fyldte 25. år, fordi pensionsmodtageren er nødt til at afbryde eller forsinke sin skole- eller erhvervsuddannelse for at aftjene værnepligt. Af denne grund er jeg af den opfattelse, at selv om det anerkendes, at den omhandlede ydelse i et vist omfang har karakter af en godtgørelse — hvilket jeg dog ikke mener er tilfældet — mister den ikke derved sin karakter af en social sikringsydelse i forordning nr. 1408/71's forstand og må derfor i denne egenskab tildeles enhver efterladt, som befinder sig i samme situation som sagsøgeren og på de samme betingelser som gælder for tildelingen af pensionen til efterladte med tysk statsborgerskab.

35. Efter min opfattelse er det formålet med reglen i RVO's § 1267 stk. 1, andet og tredje afsnit — hvilke afsnit, jeg mener, må fortolkes i sammenhæng — ved udbetalingen af en økonomisk ydelse til efterladte, der garanterer dem et vist indtægtsniveau, at sikre, at disse personer, på trods af at de er forældreløse, kan påbegynde en skole- eller erhvervsuddannelse og fortsætte den indtil en vis rimelig alder, som er fastsat til det fyldte 25. år. Dette godtgøres af den omstændighed, at udbetalingen af deres efterladtepension i første omgang suspenderes, hvis deres uddannelse afbrydes eller forsinkes på grund af en tvingende forpligtelse, der påhviler dem, således som det er tilfældet med værnepligten i visse medlemsstater, og at ydelsen suspenderes, fordi de ikke længere er under uddannelse, men senere på ny opnår ret hertil ved, at den forlænges ud over den fastsatte aldersgrænse for en periode af samme længde som den, hvorunder den har været suspenderet, forudsat at de pågældende fortsætter deres uddannelse.

36. I betragtning af dette formål må jeg nå til den konklusion, at de ulemper, som en efterladt, der modtager en tysk efterladtepension, påføres i sin skole- eller erhvervsuddannelse, fordi han nødsages til at udskyde eller afbryde den i en vis periode for at aftjene værnepligt, har samme karakter i det tilfælde, hvor der påhviler ham værnepligt efter tysk lov, hvis han er tysker, som i det tilfælde, hvor der påhviler ham værnepligt efter spansk lov, hvis han er spanier.

I praksis er det imidlertid kun efterladte med tysk statsborgerskab, der fortsætter deres uddannelse ud over det fyldte 25. år, som kan rejse krav om en forskudt udbetaling af den pension, de ophørte med at få udbetalt, mens de aftjente værnepligt.

37. Følgelig mener jeg, at det er en forskelsbehandling på grund af nationalitet, som er forbudt efter artikel 3, stk. 1, i forordning

nr. 1408/71, når den tyske sociale sikringsinstitution inden for hele den periode, militærtjenesten varer, suspenderer udbetalingen af efterladtepensionen til pensionsmodtagere, som er under skole- eller erhvervsuddannelse, og herved ligestiller værnepligt aftjent i en anden medlemsstat med værnepligt aftjent i Tyskland, men nægter at foretage samme ligestilling, når den forlænger udbetalingen af efterladtepensionen ud over aldersgrænsen på det fyldte 25. år for en periode af samme længde som militærtjenesten, såfremt den pensionsmodtager, hvis uddannelse er blevet afbrudt eller forsinket på grund af værnepligten, har aftjent værnepligten i en anden medlemsstat.

38. Som afslutning vil jeg gerne tilføje, at den nationale ret til støtte for den fortolkning, den har foreslået — og hvorefter den efterladtepension, der udbetales ud over det fyldte 25. år, har karakter af godtgørelse — i sin forelæggelseskendelse af 8. februar 1996 har henvist til det forslag til afgørelse, som jeg fremsatte i sagen de Vos den 14. december 1995 [11]. Hverken de faktiske omstændigheder eller det retlige spørgsmål i den nævnte sag har imidlertid nogen forbindelse med den foreliggende.

Den nævnte sag drejede sig nemlig om, hvorvidt en arbejdstager, som er statsborger i en medlemsstat, og som er beskæftiget på en anden medlemsstats område, har krav på fortsat indbetaling af bidrag til en supplerende alders- og efterladtepensionsordning for offentligt ansatte med et beløb af samme størrelse, som skulle have været indbetalt, hvis arbejdsforholdet ikke var blevet suspenderet, fordi den pågældende indkaldes til militærtjeneste, når en statsborger i den pågældende medlemsstat, som er offentligt ansat, har et lovfæstet krav herpå ved aftjening af værnepligt. Dette spørgsmål besvarede Domstolen benægtende.

39. Omstændighederne i den nævnte sag havde ingen som helst lighed med den situation, som sagsøgeren i den foreliggende sag befinder sig i. De Vos var nemlig »arbejdstager« i traktatens artikel 48's forstand, og hans arbejdsforhold var blevet suspenderet for den periode, militærtjenesten varede. Arbejdsgiverens bidrag til den supplerende alders- og efterladtepensionsordning for offentligt ansatte udgjorde en del af disses løn, da de var en økonomisk fordel, som arbejdsgiveren ydede på grund af arbejdsforholdet. Følgelig var arbejdsgivernes forpligtelse til at indbetale bidrag også suspenderet, så længe militærtjenesten varede, hvorfor en arbejdsgiver, hvis han fortsatte med at indbetale bidragene sammen med den andel, som arbejdstageren selv burde have indbetalt, gjorde dette for forbundsmyndighedernes regning, som efterfølgende godtgjorde ham de indbetalte bidrag.

Også den retlige baggrund for den nævnte sag var forskellig. De Vos rejste ikke krav om udbetaling af socialsikringsydelser i forordning nr. 1408/71's forstand, og ved besva-

11 — Forslag til afgørelse i sag C-315/94, De Vos, hvori Domstolen afsagde dom den 14.3.1996. Se Sml. I, s. 1417, vedrørende forslaget se s. 1419.

relsen af det præjudicielle spørgsmål, som den nationale ret havde forelagt i denne sag, fandt såvel Domstolen som jeg, at det krav, som de Vos rejste, hverken havde karakter af et beskæftigelses- eller et arbejdsvilkår i den betydning, der er forudsat i artikel 7, stk. 1, i forordning nr. 1612/68, eller var nogen social fordel efter samme bestemmelses stk. 2, da den ikke blev indrømmet den pågældende på grund af hans objektive status som arbejdstager, eller fordi han havde bopæl i Tyskland, men var en fordel, som den tyske stat indrømmede værnepligtige for delvis at kompensere for ulemperne som følge af den værnepligt, der var pålagt dem.

40. Af disse grunde måtte den nationale rets spørgsmål i den nævnte sag besvares med, at fællesskabsretten ikke forpligtede den tyske stat til også at lade den ret, som den tyske lovgivning indrømmede visse grupper af indenlandske arbejdstagere, gælde for arbejdstagere fra andre medlemsstater og på de samme betingelser.

Forslag til afgørelse

På grundlag af de anførte betragtninger skal jeg foreslå Domstolen at besvare det af Bundessozialgericht forelagte spørgsmål på følgende måde:

»Artikel 3, stk. 1, i Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet, som ændret og ajourført ved Rådets forordning (EØF) nr. 2001/83 af 2. juni 1983, skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for, at en medlemsstat, som ligestiller værnepligt aftjent i en anden medlemsstats hær med værnepligt aftjent i den pågældende medlemsstats egen hær, når den inden for hele den periode, militærtjenesten varer, suspenderer udbetalingen af efterladtepensionen til pensionsmodtagere, som er under skole- eller erhvervsuddannelse, men nægter at foretage samme ligestilling, når den forlænger udbetalingen af alderspensionen ud over aldersgrænsen på det fyldte 25. år for en periode af samme længde som militærtjenesten, såfremt den pensionsmodtager, hvis uddannelse er blevet afbrudt eller forsinket, har aftjent værnepligten i en anden medlemsstat.«